

**VDU Prof. Liudo Truskos atsiliepinimas recenzija apie Vytauto Toleikio darbą**  
**“Lietuvos čigonai nacistinės okupacijos metais”**

Nacių vykdyto čigonų genocido temos tyrinėjimą labai apsunkina šaltinių trūkumas, kone visiškai jų nebuvimas. Netgi apytiksliai nežinoma, kiek čigonų gyveno Lietuvoje hitlerinės okupacijos išvakarėse, kiek jų buvo sunaikinta, kiek liko gyvų.

Temos vykdytojas Vytautas Toleikis susipažino tiek su skurdžia lietuviškąja, tiek su gausesne visuotinė jo tyrinėjimą liečiančia literatūra, taip pat su dokumentine medžiaga, karo metų periodika. Tačiau didžiausias, mano galva, V.Toleikio nuopelnas – 28 čigonų kilmės respondentų apklausa 1998 – 1999 m. Remdamasis šiais negausiais šaltiniais, tyrinėtojas apžvelgė nacių politiką čigonų atžvilgiu, išanalizavo šios tautos žmonių padėtį ir nuostolius okupacijos metais. V.Toleikis pagrįstai daro išvadą, jog sistemingos represijos čigonų atžvilgiu prasidėjo vėliau, negu prieš žydus – pirmosios 1941 m. rudenio, o esminės – tik 1942 m. Tyrinėtojas nustatė Lietuvos vietas, kuriose buvo kalinami ir naikinami čigonai (svarbiausioji žudynių vieta – Pravieniškės).

Tačiau V.Toleikio darbas neduoda atsakymo į labiausiai Komisijai aktualų klausimą: kiek, bent maždaug, orientaciniai, buvo nužudyta Lietuvos čigonų? 3 - ajame puslapyje rašoma, jog pagal Martiną Gilbertą buvo nužudyta 1000 Lietuvos čigonų. V.Toleikis mano, jog 1000 deportuotų čigonų po karo grįžo į Lietuvą “regis, daugiau nei pusė” (psl.3); kiti - daugiausia žuvo. Tačiau į šį V.Toleikio menamą skaičių neįeina pirmosiomis karo dienomis žuvę, taip pat vėliau įvairiose įkalinimo vietose Lietuvoje nužudyti čigonai. Tad gal reikėtų priimti M.Gilberto pateiktą orientacinį nužudytų čigonų skaičių? Nes Komisijos veiklos pobūdis reikalauja įvardinti bent orientacinį nacių nužudytų Lietuvos čigonų skaičių.

2001 04 05

L.Truska